

Ελένη Λαδιά
Εσωγραφία μιας πεζογράφου
Ένα ψυχοπνευματικόν μυθιστόρημα
Εκδ. Αρμός, 2019

Η Ελένη Λαδιά, γνωστή και καταξιωμένη πεζογράφος, δεν έχει ανάγκη παρουσιάσεων και συστάσεων. Γι' α όποιον κατά τύχη δεν την ξέρει, τότε δεν υπάρχουν λόγια που θα μπορούσαν να την κάνουν γνωστή στο βαθμό και στο είδος που είναι... αδρομερώς, λοιπόν, ας πούμε ότι η συγγραφέας μας ανοίγει τα χαρτιά της, μας μιλάει για τα μυστικά της, τα κρυμμένα στο σεκρετέρ της. Από τα συρτάρια της ψυχής θα βγάλει βιβλία, παλιές παρορμήσεις, όνειρα απραγματοποίητα, αυτοκτονικές τάσεις, αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία, ανθρώπους, ψυχές. Στα πάντα θα δώσει λόγο και βήμα. Τα πάντα θα μιλήσουν με τη δική της φωνή. Αυτό θα πει «εσωγραφία», εσωτερική γεωγραφία, γεωγραφία ψυχής, γραφή έσω. Ενδοσκόπηση.

Και πρώτα πρώτα μας δίνει μια εξήγηση, πριν μπει στην ουσία, η οποία έχει μεγάλη σημασία. Κι επειδή ξέρω την πεζογράφο καθόλου δεν εκπλήσσομαι.

Γράφει λοιπόν στη «Εξήγηση»: «αυτό το βιλίο θα έχει μόνο αποτελέσματα και όχι αιτίες, διότι το αποτέλεσμα έχει μόνιμη ιδιότητα ενώ οι αιτίες την περιοδική μορφή του επιθέτου, όπως το καλό παιδί, το κακό παιδί το άσχημο παιδί» και συνεχίζω με δικά μου λόγια ότι το «παιδί» είναι το αναλλοίωτο ουσιαστικό, ενώ το καλό, κακό και άσχημο είναι ο επιθετικός προσδιορισμός που, κατά περίσταση, μπορεί να αλλάξει. Τα πάντα ρει, γνωστό και αδιαμφισβήτητο από τον αρχαίο καιρό και τον σοφό Ηράκλειτο διατυπωμένο.

Έτσι λοιπόν η συγγραφέας δεν θα αναφερθεί στις αιτίες αλλά στα αποτελέσματα διότι τα αποτελέσματα έχουν σημασία. Τα απότελέσματα που είναι ο συγκερασμός όλων εκείνων που έζησε, ένιωσε, φιλοδόξησε, αγάπησε, φαντάστηκε και συμποσούνται σ' αυτό που είναι τώρα.

Πρέπει να κάνω και μια διευκρίνιση που συνίσταται στο ότι δεν πρέπει να προσπεράσουμε και την πιο μικρή πρόταση, γιατί και η πιο μικρή πρόταση έχει την ουσία της και ας φαντάζει το νόημά της ως ευκόλως εννοούμενο.

Η πρώτη φράση του βιβλίου είναι μια τέτοια, ευκόλως εννοούμενη φράση, ιδού: «Από την παιδική ηλικία τα πράγματα εμφανίζονται με δύο όψεις: το καλόν και το κακόν που εμπεριέχεται στην ίδια μορφή και πολλές φορές είναι αδιαχώριστο». Όπως η φανερή και σκοτεινή πλευρά της σελήνης, όπως η μέρα και η νύχτα που ανήκουν στο ίδιο 24ωρο, όπως οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Είπαμε να μην αναζητούμε τις αιτίες αλλά να 'τες και οι δύο μορφές, το καλό και το κακό αδιαχώριστες στο αποτέλεσμα. Όπως έλεγε ο αρχαίος Σωκράτης, το ευχάριστο και το δυσάρεστο είναι ενωμένα από κοινή κορφή και το ένα είναι συνέχεια του άλλου, όπως τα γεράματα με την αρρώστια που είναι η συνέχεια της νιότης και της υγείας.

- Τι το καλό; Τι το κακό;
- Ένα σημείο Ένα σημείο
και σ' αυτό πάνω ισορροπείς και υπάρχουν
κι απ' αυτό πιο πέρα ταραχή και σκότος
κι απ' αυτό πιο πίσω βρυγμός των αγγέλων
- Ένα σημείο Ένα σημείο
Και σ' αυτό μπορείς απέραντα να προχωρήσεις
ή αλλιώς τίποτε δεν υπάρχει πια

(Οδυσσέας Ελύτης, *Το Άξιον Εστί*)

Με μια σειρά παραδειγμάτων από τα παραμύθια η Ελένη Λαδιά θα κάνει την ανασκόπηση τους καλού και του κακού και των μεταμορφώσεών του. Ο δράκος, ο κακός λύκος που μεταμορφώνεται σε γιαγιά, ο βάτραχος που με το φιλί της πριγκίπισσας μεταμορφώνεται σε ωραίο πριγκιπόπουλο και άλλα πολλά.

«Από παιδί ήμουν μοιρασμένη ή καλύτερα αιωρούμενη μεταξύ Θεού και Σατανά» (19). Ο αρχαίος ο μύθος λέει ότι ο Ηρακλής, όταν βγήκε στο δρόμο της ζωής, βρέθηκε μπροστά σε δυο γυναίκες –το καλό και το κακό- που η καθεμιά τον διεκδοκούσε για λογαριασμό της. Κι ο Ηρακλής, αναρρωτήθηκε ποίαν οδόν τράπηται (πλάγιος λόγος) διάλεξε την καλή. Τη σεμνή γυναίκα...

Αγαπητοί φίλοι, όπως είδατε έβγαλα τη φιλολογική μου ιδιότητα μπροστά, αναφέρθηκα και στο συντακτικό, διότι, η συγγραφέας όχι για να αντικρούσω τη δική της φιλολογική δεινότητα, αλλά επειδή, όπως ήδη το καταλάβατε από δυο τρεις λεπτομέρειες, ανήκει στη γενιά που ξέρει καλά τους κανόνες και δεν παρασύρεται από τις σειρήνες της γλωσσικής εκχυδαϊστικής απλοποίησης της τρέχουσας γλώσσα. Η γλώσσα της ανήκει στην εποχή των φοιτητικών της χρόνων· να κάτι που ο χρόνος δεν άλλαξε, όπως δεν αλλάζουν οι αληθινές αξίες.

Σε πρώτο πρόσωπο λοιπόν, με ύφος σοβαρό, εξομολογητικό, ειλικρινές, αυθεντικό, αρχίζει: «Η ψυχική ανάγκη της ασφάλειας και της σιγουριάς με οδηγεί στην εκλογή του καλού, αλλά μια παράδοξη αναντίρητη δύναμη μέσα μου με τραβά στην γοητευτική περιοχή του κακού» και να πάλι πως έρχεται στην επιφάνεια η αιτία του κακού. Το επίθετο «γοητευτική» έχει σημασία που είναι αδιαχώριστη από το κακό. Είναι ωραίο το κακό....

Συγκεκριμένα, πολλές παράγραφοι αρχίζουν με τη φράση «Από παιδί...», «Στην παιδική ηλικία...», «Μέχρι τα δεκαπέντε μου...» πράγμα που σημαίνει ότι στα χρόνια που θεωρούνται ως τα πιο σημαντικά για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου, η συγγραφέας είναι ένα ανήσυχο παιδί. Δεν παίζει με κούκλες, δεν παίζει με άλλα παιδιά, αλλά διαβάζει σκέφτεται, μπαίνει στον πειρασμό να αυτοκτονήσει, φτιάχνει φτερά για να πετάξει από την ταρατσα (ευτυχώς που δεν το έκανε), νομίζει πως είναι έγκυος και έχει τα συμπτώματα της εγκυμοσύνης, διαβάζει Εγκυκλοπαίδεια, μαθαίνει ξένες γλώσσες και ρωσικά που είναι δύσκολα για να επικοινωνεί προσωπικά με τον Ντοστογιέφσκι και τους ήρωές του που τους θαύμαζε. θέλει να δει τον διάβολο με τα ίδια της τα μάτια, δεν είναι η μωρά παρθένας που κοιμήθηκε και έχασε τον Νυμφίο· βγήκε στην ταρατσα και τον περίμενε... αλλά εκείνος ο Νυμφίος δεν εμφανίστηκε, ό,τι σκέφτεται τη μέρα το βλέπει στον ύπνο της τη νύχτα... αργότερα, όταν έγινε κοπέλα μεταμορφωνόταν, ανάλογα με την κατάσταση, άλλοτε σε καλόγρια και άλλοτε σε ξέφρενο κορίτσι με στενή φούστα και τακούνια – Ανάμεσα Κυρία και Κόρη- λέει η *Μαρία Νεφέλη*, δείχνοντας το ασυμβίβαστο, θα έλεγα κάτι ανάμεσα σε Κόρη και Κίρκη. Γενικώς ψάχνεται, ευτοερυνάται, οδηγεί την αυτοέρευνα του εαυτού της ως τα ακρότατα όρια. Πήρε κατά γράμμα το «εδιζησάμην εμωυτόν» του Ηράκλειτου και

το «γνώθι σ' αυτόν», το «ερευνάτε τα γραφάς» και «ζητείτε και ευρήσετε». Οι εντολές έρχονται ίδιες και από τον αρχαίο και από τον χριστιανικό κόσμο, και η Λαδια που κοινωνεί και των δύο κόσμων, λόγω σπουδών, Αρχαιολόγος και Θεολόγος, υπακούει.

Η αναζήτησή του εαυτού, λοιπόν, η καταγραφή της εσωγραφίας, θα γίνει μια γοητευτική περιπλάνηση στην πρώτη εμπειρία, σε βιβλία και έργα άλλων συγγραφέων της αγαπημένων, στην αναζήτηση της κεντρικής ιδέας τους, στη μελέτη του χαρακτήρα τους, τεκμηριωμένα φιλοσοφικά, ιστορικά, εμπειρικά, συναισθηματικά. Και εφόσον δημοσιεύεται, δεν αποτελεί πλέον δικό της μόνο θέμα αλλά, γίνεται κτήμα των αναγνωστών της· μια προσωπική υπόθεση δημόσια εκφρασμένη.

Αυτά ήταν τα χρόνια της μαθητείας. Και ήρθε η ώρα που η μικρή Κόρη που περνούσε τις μέρες και τις νύχτες της με τα βιβλία στα χέρια θα αποκτήσει τη ζωντανή εμπειρία. Τέτοια εμπειρία της προσφέρουν οι επισκέψεις της στα αρχαία ιερά, με πρώτο την Ελευσίνα, που θα την κάνει να νιώσει την κοινή ρίζα της ανθρώπινης ύπαρξης.

Ο μεγάλος μυστηριακός ποιητής Άγγελος Σικελιανός (στον οποίο αναφέρεται εκτενώς μέσα στο βιβλίο της) θεωρούσε την Ιερά Οδό, δρόμο της ψυχής που οδηγεί στην Ελευσίνα και σε προέκταση θεωρούσε την άρκτο (αρκούδα) μεγάλη προαιώνια μητέρα, όπως ήταν η Αλκμήνη, μητέρα του Ηρακλή, και η Δήμητρα μητέρα της Περσεφόνης και η Παναγία μητέρα του Χριστού. Η Ελευσίνα λοιπόν, είναι το ιερό της μητέρας, της προαιώνιας μητέρας, της Γης -μήτρας >Δήμητρας.

Η Ελένη Λαδιά πήγαινε στην Ελευσίνα με τον αγαπημένο της ποιητή, τον Δ. Παπαδίτσασα, που ήταν το alter ego της, η δεύτερη ψυχή της, όπως λέει ο Ελύτης για τον Διονύσιο Σολωμό. Βυθιζόταν στο φως και στο σκοτάδι, όπως και η αφήγησή της μια σε πρώτο πρόσωπο και μια σε τρίτο, μπροστά και πίσω, εκείνη ή με το προσωπείο κάποιου άλλου, με μύθο και φαντασία, φαντασίωση και αυθυποβολή, η Ελένη και οι μάσκες της, συνθέτει την εσωγραφία της. Διαπλέκει τον μύθο με την ιστορία, την προσωπική περιπέτεια με την περιρρέουσα, σαν να διερευνά εαυτήν από όλες τις οπτικές γωνίες. Θα βάλει τον εαυτό της στον διερευνητικό φακό για να ερευνήσει το προσωπικό μέσα από τις ποικίλες εκδοχές του κοινού.

Στο δρόμο της ή στα όνειρά της συνάντησε μια μέρα έναν άντρα που του αφιερώνει στο γραπτό της αρκετές σελίδες.

Στα παιδικά της χρόνια άκουγε μια φωνή. Δεν την καταλάβαινε πάντα. Τη μέρδευε με τα λόγια του δασκάλου ή του πατέρα της. Μετά ένιωθε σαν να ήταν κάποιος δίπλα της ... κάτι σαν ψίθυρος ή πετάρισμα, θόρυβος αγγελικών φτερών ή διαβολικής ουράς... (105)... σιγά σιγά κατάλαβε πως αυτός ο άγνωστος την ήθελε πνευματικό ον... ήταν απαιτητικός,. Του έδωσε λοιπόν μορφή μέσα σε ένα πεζογράφημα της, του έδωσε και μια γυναίκα ιππότισα που την ονόμασε Βαρλαάμ και έβαλε τους δυο τους να διαπληκτίζονται. .. για το τι θα κάνει στη ζωή της.

Το παράδειγμα αυτό είναι αποδεικτικό του πόσο η συγγραφέας μπαλαντζάρει ανάμεσα στις επιλογές της. Λειτουργεί ως ο άντρας που την κατευθύνει και ως γυναίκα που διαφωνεί. Το αντρικό μέρος του εγκεφάλου της και το θηλυκό βρίσκονται σε σύγκρουση. Το απόσπασμα είναι πολύ μεγάλο και σ' αυτό η Λαδιά θα εκθέσει την πραγματικότητα με τη μυθοπλασία που της παρέχει το προσωπείο για να μας δείξει τον ψυχικό αγώνα που χρειάστηκε να κάνει για να τακτοποιήσει τη ζωή της έτσι όπως το ήθελε. Μέσα της ο φτερωτός Ερμής και ο ουροβόρος την διεκδικούσαν εξίσου. Μέσα της γινόταν η πάλη, τούτο να πράξω ή το άλλο να αποφύγω;

«Ο παράδοξος άντρας βρίσκεται στο δικό μου το μυαλό και έχει τις ιδιότητες του προφήτη, του δασκάλου, του αρχιερέως.. μας λέει (110).

«Στα νιάτα μου... ο παράδοξος άντρας ήμουν εγώ» Και φυσικά αυτός ο άντρας ξεπέρασε το ένα βιβλίο και μπήκε σε άλλο. Τι σημαίνει αυτό; Η εμμονή, γι αυτό που είχε να κάνει και ήθελε, ήταν μεγάλη. Τελικά διαβάζοντας Γιουγκ κατάλαβε πως αυτό ο άντρας ήταν το αντρικό στοιχείο στη γυναικεία ψυχολογία...

Όμως ένας άλλος άντρας, αληθινός αυτή τη φορά, ο ποιητής Δημήτρης Παπαδίτσας θα πάρει θέση στην καρδιά της, στην ψυχή και στο μυαλό της. Επισκέπτονταν μαζί την Ελευσίνα έκαναν εκδήλωση με τη παρουσία 1000 ατόμων και διάβαστηκε η μετάφραση του ομηρικού ύμνου στη Δήμητρα, που είχαν μεταφράσει μαζί (208).

Ανοίγει σχεδόν ερωτική αλληλογραφία με τον Νίτσε, ο οποίος δίνει απαντήσεις στα ερωτήματά της (150-151). Είναι και ο Κίρκεγκατντ, και ο Ντοστογιέφσκι, η Μιλινόη που κρατάει στο χέρι της ρόδι, Ο Σκάμανρος που πετούσε τα πτώματα των ανδρών που σκότωνε ο Αχιλλέας, στο Φ της *Ιλιάδας*. Είναι πλήθος αυτά που κατέγραψε, από τα βιβλία αλλά και από τα ταξίδια στα ελληνόφωνα χωριά της Απουλίας, στα ελληνικά χώματα της στη Μικράς Ασίας, στην Κύπρο, από την οποία νιώθεις την Ελλάδα πιο πλατιά, όπως έλεγε ο Σεφέρης. Τόποι που στηρίζονται σε ένα ολοζώντανο υπέδαφος νεκρών. Ακούγεται η αντίφαση; Ναι ολοζώντανο υπέδαφος νεκρών. Όλα είναι ζωντανά και σου μιλούν εκεί, αρκεί να έχεις τα αυτιά να τα ακούσεις και τα μάτια να τα δεις.

Γιατί τα σπάσαμε τ' αγάλματά των/ γιατί τους διώξαμε απ' τους ναούς των,/ διόλου δεν πέθαναν γι' αυτό οι θεοί, λέει ο Καβάφης, γιατί το πνεύμα τους είναι κάπου εκεί γύρω είναι σκορπισμένο. Η Λαδιά κάνει και στον Καβάφη μεγάλη αναφορά. Είναι και αυτός από τα παιδικά της χρόνια αγαπημένος της.

Και επανέρχομαι στον μεγάλο κυρίαρχο του βιβλίου, το Λόγο. Ο Λόγος η αρχή των πάντων. Η συγγραφέας επιλέγει τον γραμματικό τύπο που προσιδιάζει στο λόγιο είδος, το άθικτο από την καθημερινή τριβή. Διατηρεί το τελικό «ν» για να ακούγεται, να καμπανίζει, να κουδουνίζει, να ειδοποιεί -ψυχοπνευματικόν μυθιστόρημα- Λόγος Ελληνικός, με κεφαλαία το «Λ» κι το «Ε», πράγμα που κάνει τον αναγνώστη κοινωνό μιας πολύτιμης ουσίας, η οποία δεν εκρέει μόνο από το περιεχόμενο αλλά και από την επιλεγμένη γλωσσική σκευή. Όλα έχουν τον ρόλο τους στην εικόνα και η τελική αποτύπωση της ουσίας είναι η λέξη. Η λέξη στην επιφάνεια που κρύβει πίσω έναν συρμό με πολλά βαγόνια, φορτωμένα εμπειρία, ιστορία, μύθο, αισθήματα, συναισθήματα. Έτσι με αυτόν τον τρόπο τιμά όχι μόνο την ελληνική παιδεία την οποία έλαβε αλλά και τη γλώσσα που είναι ο φορέας αυτής της παιδείας.

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική στις αμμουδιές του Ομήρου, λέει ο ποιητής, πράγμα που σημαίνει γλώσσα πλούσια και αρχαία, με καταγωγή από τον Όμηρο, οπότε και η ευθύνη μας απέναντί της είναι μεγίστη.

ο Αντρέ Μπρετόν θεωρούσε έκπτωση, την ωφελμιστική χρήση της γλώσσας, και ο Οδυσσεάς Ελύτης, παρατηρούσε πως, η γλώσσα δείχνει

την ηθική, πνευματική και ψυχολογική συγκρότηση του ομιλούντος. Και όσον αφορά την Ποίηση είναι φορέας μαγείας.

Και για να χρησιμοποιήσω κι εγώ επίθετα που δεν είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση περιοδικά, όπως μας είπε η ίδια στην «Εξήγηση», αλλά αφού καταγράφονται είναι ουσιαστικά, η συγγραφέας είναι άμεση, σεμνοπρεπής, ειλικρινής και υποβλητική, δημιουργός ανάλογου περιβάλλοντος στον αναγνώστη, ο οποίος νιώθει τη μέθεξη και την υψηλού επιπέδου απόλαυση. Και είναι εδώ που βρίσκει την επαλήθευσή του ο λόγος του Ρολάν Μπαρτ «Η απόλαυση του κειμένου».

Για να μιλήσω κι εγώ με τον τρόπο της, ιεροπρεπώς, στον νυμφώνα μπαίνει με την κατάλληλη ενδυμασία. Το ένδυμα το λαμπρό της ψυχής και του πνεύματος, που εξομολογείται ο υμνωδός ότι δεν έχει

Και ένδυμα ουκ έχω ίνα εισέλθω εν αυτώ

Η Λαδιά έχει ένδυμα και έχει εισέλθει...

Η μεγάλη ποικιλία του διακειμένου της συνιστά υφαντό πλεγμένο από θρησκευτικές καταβολές, αντιφάσεις, θέση και άρση, άρνηση, παραδοχή και αμφισβήτηση, αρχαία γνώση και σύγχρονη, περίεργη νεανική ματιά και ώριμη κριτική, συνετή τωρινή, αγάπες, προτιμήσεις, επιλογές, απαλλαγές, εμμονές, στρεβλώσεις, δεσμεύσεις, παραδοξολογίες, τρέλες, σουρεαλιστικά παιχνίδια. Ισορροπία του καλού και του κακού που πάλευε μέσα της.

Ένας θησαυρός, πλήθος πληροφοριών, ιδεών και ερμηνειών, απόψεων αλλά και λεξιλογικός, όχι μόνο για τον γραμματικό τύπο που επιλέγει αλλά για τη σπάνια λέξη την οποία ανασύρει από την αφάνεια, και τη νέα λέξη που η ίδια δημιουργεί για να λειτουργήσει ως φορέας μηνυμάτων και νέων αφηγηματικών τρόπων, ειλικρίνειας και πεποιημένου ψεύδους, επιαστρατεύονται για να αποτυπώσει την εσωτερική πάλη, για την αυτοαποκάλυψη, αυτοαποκαθήλωση, αναστήλωση, που κατέληξε στην εσωγραφία της και δεν είναι αλήθεια πως δεν είναι θρησκευόμενο άτομο· όπως της είπε και ο ποιητής της λίγο πριν φύγει από αυτόν τον κόσμο:

Αυτά είναι γραμμένα στα κύτταρά σου. Θα ζεις με αυτά

Και ο Ελύτης

Εντολή σου είπε, αυτός ο κόσμος

Και γραμμένος στα σπλάχνα σου είναι

Διάβασε και προσπάθησε και πολέμησε, είπε.

Και πολέμησε. Με το μολύβι στο χέρι, γιατί «η πορεία για τη συγγραφή μοιάζει με το δρόμο του ασκητή» (111) και ο στόχος της είναι να κερδίσει την ψυχή με όλα εκείνα που έχει μέσα της . ...

ΑΝΘΟΥΛΑ ΔΑΝΙΗΛ